

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: *Przestrzenie i rzeczy - design uspołeczniony*. Relacja z obrad grupy tematycznej XVI Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego

Author: Grzegorz Gawron, Paulina Rojek-Adamek

Citation style: Gawron Grzegorz, Rojek-Adamek Paulina. (2017). *Przestrzenie i rzeczy - design uspołeczniony*. Relacja z obrad grupy tematycznej XVI Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego. "Kultura i Edukacja" (2017, nr 1, s. 219-223), doi 10.15804/kie.2017.01.13

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

GRZEGORZ GAWRON¹, PAULINA ROJEK-ADAMEK²

Przestrzenie i rzeczy – design uspołeczniony. **Relacja z obrad grupy tematycznej** **XVI Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego**

Współczesne rozumienie designu wykracza daleko poza tworzenie luksusowych dóbr. Design to wizja... Design to proces... Design to rezultat (aut. Michael Wolff). Jest to jedna z 50 różnych definicji oferowanych przez znanych projektantów, ludzi biznesu, polityków, które zostały opublikowane w broszurze wydrukowanej przez Design Council w 1995 roku. Design postrzegany jest jako jedna z głównych płaszczyzn, przez które pomysły są przetwarzane na innowacje. Od początku XXI wieku widoczny jest także silny zwrot designu w kierunku wykorzystywania umiejętności projektowych do kwestii społecznych. Ale tym razem rodzaj zaangażowania społecznego jest inny niż w pionierskich latach wzornictwa przemysłowego, kiedy skupiono się na tworzeniu produktów masowych, minimalizujących zróżnicowanie społeczne w zakresie dostępności dóbr i usług. Dziś dla odmiany społecznie zaangażowani projektanci są bardziej zajęci reagowaniem na negatywne konsekwencje tego, co przyniosła masowa produkcja w wymiarze społecznym, kulturowym i środowiskowym (Papanek, 2012). Otaczający nas świat jest bez wątpienia światem materialnym, ukształtowanym przez decyzje i projekty, ale też naturę i przypadek. Z jednej strony do świata tego, w jego materialnym,

¹ Grzegorz Gawron, Instytut Socjologii, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Śląski, Polska, grzegorz.gawron@us.edu.pl.

² Paulina Rojek-Adamek, Katedra Socjologii Komunikowania, Instytut Filozofii i Socjologii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Polska, projek@interia.pl.

użytkowym i estetycznym wymiarze, jednostki i grupy dostosowują się, z drugiej – mniej lub bardziej świadomie, krytycznie lub konformistycznie – kształtują go i przekształcają. Procesy te angażują jednostki jako profesjonalistów kształtowania przestrzeni i rzeczy (architektów, projektantów, designerów), ale i jako amatorów, mają charakter autorytarny lub konsensualny. Równocześnie widoczny jest silny zwrot designu w kierunku wykorzystywania umiejętności projektowych do kwestii społecznych i zarazem zwiększającej się roli poglądów, że każdy członek społeczeństwa, niezależnie od wieku, profesji, miejsca w strukturze władzy czy posiadania, może być kreatywnym współtwórcą. Obok procesów spontanicznego, „amatorskiego” kształtowania przestrzeni prywatnej (np. mieszkań) i publicznej (np. witryny sklepowe, biura, balkony) interesujące są także procesy uprawomocnienia i sterowania przez „profesjonalistów” (projektantów, architektów, miejskich konserwatorów zabytków czy plastyków, urzędników decydujących o rewitalizacji itp.) blokowania lub przeciwnie – wspierania – oddolności, projektowania partycypacyjnego i „oddawania władzy”.

Pretekstem do organizacji grupy tematycznej w ramach *XVI Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego* była dla nas chęć eksploracji obszaru zagadnień problemowych związanych z zastosowaniem i postrzeganiem designu, a więc próba jego „oswojenia” i „osadzenia” w szerszym kontekście społecznym.

Warto podkreślić, że była to już trzecia z kolei okazja dla interdyscyplinarnych rozważań zorganizowana przez nasz badawczy tandem. Do tej pory udało nam się bowiem poprowadzić dwie podwójne sesje o podobnej tematyce w trakcie *XV Zjazdu Socjologicznego* w Szczecinie w 2013 r. oraz *12th Conference of the European Sociological Association* w Pradze w 2015 r. Rozważania prezentowane w trakcie tej ostatniej zebrane zostały również w publikacji pod naszą redakcją: *Draft from sociology of design. Introduction to discussion* (<https://repozytorium.ka.edu.pl/handle/11315/9131>).

Gdańska grupa *Przestrzenie i rzeczy – design uspołeczniony* powstała w wyniku połączenia naszych zainteresowań z dążeniami badawczymi Anity Basińskiej i Agnieszki Jeran. Tym razem zależało nam na eksploracji i rozwinięciu następujących kwestii:

- Jaka jest rola designu i designera we współczesnym społeczeństwie?
- W jaki sposób design może być wykorzystany w rozwiązywaniu problemów związanych ze zmianami społecznymi i kulturowymi (zmiany demograficzne, korzystanie z nowoczesnych technologii etc.)?
- W jaki sposób poprzez partycypacyjne kształtowanie przestrzeni i rzeczy dokonują się procesy uprawomocnienia odmienności (stylu życia, poglądów, statusu itd.) i upodmiotowienia grup?

- Jak przebiegają i jakie mają konsekwencje procesy negocjowania wyglądu, formy i funkcji przedmiotów (tych tradycyjnych, jak meble, i tych nowoczesnych, jak laptopy) i przestrzeni (tak publicznych, jak i prywatnych, a więc parków, podwórek, miejskich reklam, kawiarnianych ogródków, ale też wynajmowanych lub nowourządzanych mieszkań, miejsc pracy).

Również w Gdańsku na nasze zaproszenie odpowiedziała spora grupa badaczy – prelegentów oraz uczestników prowadzonych dyskusji, w trakcie której kolejne wystąpienia, stanowiące prezentacje autorskich badań i rozważań, ukazywały wielowymiarowość i złożoność zaproponowanej problematyki.

Sesję otworzył Jacek Gądecki wykładem pt. *Projektowanie krajobrazu pracy – między praktyczną a krytyczną antropologią projektowania*. Odwołując się do koncepcji krajobrazu pracy (Felstead, Jewson, Walters, 2005), w wystąpieniu Prelegent starał się zarysowywać proces kształtowania przestrzeni miejsc pracy na dwóch przykładach: 1) nowo projektowanego biurowca innowacyjnej firmy oraz 2) doświadczeń telepracowników, którzy – w ramach przestrzeni domu – starają się stworzyć własne przestrzenie pracy. Empiryczne uzupełnienie prowadzonych rozważań stanowiło odwołanie do wyników badań prowadzonych przez zespół prac badawczych z zakresu etnografii telepracy (w ramach projektu „A więc siedzisz w domu. Etnograficzne badania telepracy”) oraz doświadczeń autora w ramach indywidualnego projektu z zakresu antropologii projektowania miejsca pracy (konsultanta zespołu projektowego). Na tej podstawie autor przekonywał o możliwym do zaobserwowania charakterystycznym zjawisku przenikania się estetyk pracy i domu (aranżacje domowych miejsc pracy często odwołują się do tradycyjnej estetyki biurowej, podczas gdy nowoczesne przestrzenie biurowe odwołują się w swojej estecie do aranżacji domowych). W warstwie teoretycznej zdaniem prelegenta daje to również sposobność do rozwinięcia dyskusji nad praktycznymi i krytycznymi aspektami antropologii projektowania (m.in. Ingold, 2014; Kjærsgaard, Boer, 2015).

Swoistym uzupełnieniem podejmowanej problematyki okazał się wykład Magdy Prokopczuk zatytułowany *Zjawisko mobilnych biur. Identyfikacja nowych przestrzeni pracy*. Prelegentka skupiła się w nim na kwestiach związanych z dostrzeganymi współcześnie zmianami na rynku pracy, dotyczącymi bezpośrednio elastyczności form i godzin zatrudnienia. Topniejąca dominacja stacjonarnego i etatowego charakteru pracy idzie w parze z rozwijającym się wachlarzem coraz bardziej zindywidualizowanej organizacji pracy. Autorka zwracała uwagę na fakt, że coraz więcej osób adaptuje przestrzenie publiczne (tzw. trzecie miejsca) oraz przestrzenie prywatne (miejsca zamieszkania) jako miejsca swojej mobilnej aktywności zawodowej, manifestując wolność oraz umiejętność synergii obowiązku

i przyjemności. Aby zbadać to zjawisko, autorka poddała interpretacji wizualne przedstawienia mobilnych biur zamieszczanych przez użytkowników mediów społecznościowych (Instagram, Facebook) pod tagami pracy zdalnej, poszukując w ten sposób przejawów konsumpcji statusowej, relacji z przedmiotami oraz sposobów aranżacji miejsc przekształconych w biuro. W swoim wystąpieniu autorka przekonywała, że analiza fotografii pokazuje, iż kategoria nie-miejsca Marca Ague ulega dezaktualizacji. Praca uzależniona jest od mobilnych urządzeń (laptop, tablet, telefon), co sprzyja adaptowaniu przestrzeni, które niegdyś traktowane były jako pozbawione indywidualności (środki transportu, lotniska, dworce, poczekalnie). Zmianie ulega również funkcja trzecich miejsc (kawiarni, pubów, restauracji), co pokazuje nowe formy aranżowania przestrzeni, dostosowane do indywidualnej pracy.

Trzecie wystąpienie – autorstwa Edyty Umańskiej – zatytułowane *Smartfon jako designerski gadżet*, stanowiło próbę przedstawienia smartfona jako wielofunkcyjnego i społecznie pożądanego przedmiotu.

Dyskusję zamknął referat Łukasza Poślusznego zatytułowany *Instytucje totalne 55 lat później*, w którym autor odwoływał się do znanej Goffmanowskiej koncepcji. Na przekór opinii, że *instytucje totalne* stanowią dziś ciekawostkę historyczną, autor starał się podjąć próbę swoistego odświeżenia tej koncepcji i dostosowania jej na potrzeby badań instytucji społecznych późnej nowoczesności. Dlatego w pierwszej kolejności odwołał się do krytyki, z jaką spotkała się koncepcja na przestrzeni lat, by następnie przyjrzeć się teoretycznym rozwinięciom przemysła Goffmana. Syntetyzując te zagadnienia autor zastanawiał się nad zdawkowo poruszonym w książce i w odniesieniach aspektem materialnym. Wymiar ten wydawać się może szczególnie istotny, gdyż w opinii prelegenta podstawowe składowe elementy funkcjonowania instytucji totalnych jak izolacja, udręczanie czy przystosowania wtórne opierają się na aranżowaniu przestrzeni i mediowaniu obiektami materialnymi.

Zaprezentowane wyniki autorskich badań i rozważań, zgodnie z naszymi oczekiwaniami, stały się determinantami ciekawej dyskusji i wymiany myśli prelegentów oraz licznie zebranych słuchaczy. Była to również sposobność do zaobserwowania różnorodności interpretacji omawianych procesów i zjawisk, dla których wspólnym mianownikiem i hasłem łączącym stał się design. Tym bardziej cieszy nas fakt, że część gdańskich rozważań przerodziła się w artykuły w tym prestiżowym wydawnictwie i będzie dostępna szerszemu gronu czytelników. Niestety nie udało nam się zebrać wszystkich z prezentowanych w trakcie obrad i omówionych powyżej referatów. Zbiór ten został jednak uzupełniony o teksty

samych organizatorów grupy, które nie były prezentowane na Zjeździe, lecz są wynikiem osobistych przemyśleń pokonferencyjnych. Dlatego mamy nadzieję, że tak jak dla nas, również dla innych zainteresowanych zebrane refleksje staną się inspiracją do dalszych rozważań i eksploracji wieloaspektowej problematyki designu i jego społecznego zastosowania.